

H.C. Andersen
i det moderne samfund

H.C. Andersen i det moderne samfund

*Redigeret af
Anne Klara Bom, Jacob Bøggild
og Johs. Nørregaard Frandsen*

Syddansk Universitetsforlag 2014

Skrifter fra H.C. Andersen Centret
Bind 1: *H.C. Andersen i det moderne samfund*.

University of Southern Denmark Studies in
Scandinavian Languages and Literatures vol. 119

Udgivet af Syddansk Universitetsforlag
© Forfatterne og Syddansk Universitetsforlag 2014

Mekanisk, fotografisk, elektronisk eller anden mangfoldiggørelse
af denne bog er kun tilladt med forlagets tilladelse eller ifølge
overenskomst med Copy-Dan.

Omslagslayout: Donald Jensen, Unisats
Sats: Unisats
Tryk: Specialtrykkeriet Viborg A/S

Artiklerne i denne bog (indledning og forord undtaget) har været
underkastet anonym videnskabelig fagfællebedømmelse.

Printed in Denmark 2014
ISBN 978 87 7674 816 6

For støtte til publicering takkes
Puljen Kulturstudier – H.C. Andersen Centret
Publikationsudvalget ved Det Humanistiske Fakultet, Syddansk Universitet

Syddansk Universitetsforlag
Campusvej 55
5230 Odense M

Tlf. 66 15 79 99
www.universitypress.dk

Indhold

Forord <i>Johs. Nørregaard Frandsen</i>	7
H.C. Andersen i det moderne samfund En indledning <i>Anne Klara Bom, Jacob Bøggild og Johs. Nørregaard Frandsen</i>	9
Skygger fra "Skyggen" i H.C. Andersens eventyr og historier <i>Jacob Bøggild</i>	21
"Al Theori er graa" "Skyggen" læst i satirisk relation til Goethes <i>Faust</i> <i>Mads Sohl Jessen</i>	35
H.C. Andersens ting <i>Klaus Müller-Wille</i>	49
Ambivalensens teater: H.C. Andersens "Dryaden" <i>Jacob Bøggild</i>	75
H.C. Andersen og den moderne populærkultur Om kitsch og rutsjebaner i <i>Kun en Spillemand</i> <i>Klaus Müller-Wille</i>	91
H.C. Andersen som paria på det danske litterære parnas <i>Ejnar Stig Askgaard</i>	111
Det moderne samfund fordrer fødder Mønsterbrud som tema i H.C. Andersens "Lykkens Kalosker" <i>Johs. Nørregaard Frandsen</i>	133

Den danske idyl og det onde, der truer H.C. Andersens eventyr "Sneedronningen" set i relation til forestillinger om Danmark <i>Nils Gunder Hansen</i>	143
H.C. Andersens sociale bevidsthed – et forlæg for den moderne danske velfærdsstat? <i>Henrik Lübker</i>	153
H.C. Andersen – en dansk drøm om velfærdssamfundet <i>Jakob Stougaard-Nielsen</i>	173
H.C. Andersen: Et kulturfænomen i teori og praksis <i>Anne Klara Bom</i>	185
The Never-Ending Andersen: Om velfærdstematik i nutidige genfortællinger af H.C. Andersens eventyr <i>Anne-Marie Mai</i>	207
Litteraturliste	223
Forfatterbiografier	235

Forord

H.C. Andersen i det moderne samfund er bind 1 i en skriftserie, som vil udkomme fra H.C. Andersen Centret ved Syddansk Universitet. Centret er sat i verden for at forny den litteratur- og kulturvidenskabelige forskning i H.C. Andersens værk, liv og kulturelle betydning, ligesom centrets medarbejdere skal bidrage til at formidle Andersen. Det vil vi glæde os til, og det er vi i fuld gang med. Denne bog er således et resultat af den forskning, som foregår ved centret.

Derfor har vi også glædet os til at sende bogen på gaden, som man siger, skønt det burde vel hedde i hænderne på sin læser.

I efteråret 2012 afholdt H.C. Andersen Centret sammen med forskningsprogrammet Velfærdsfortællinger et åbent seminar, som hed "H.C. Andersen i velfærdssamfundet", og som konkret og dygtigt blev tilrettelagt og afviklet af to ph.d.-stipendiater, Anne Klara Bom, tilknyttet H.C. Andersen Centret, og Camilla Schwartz, tilknyttet forskningsprogrammet Velfærdsfortællinger. Efter det glimrende seminar besluttede vi at udvælge de bedste indlæg til en antologi, ligesom vi kaldte på et par ekstra bidrag, så vi kommer rundt om den mangfoldige H.C. Andersen i det moderne samfund.

Vores ærinde med bogen er nemlig at analysere og udpege en række af de moderne træk, som præger H.C. Andersens værker, og at vise, at samme H.C. Andersen stadig er moderne og endda bliver fornyet i brug.

Bøger er resultater af samarbejde. Vi skal takke forfatterne for godt samarbejde i alle faser. Tak til Steen Kleemeyer og Andreas Hjort Møller for oversættelser og fagfællebedømmerne for nidkær udfordring af forfatterne. Tak for samarbejdet til Syddansk Universitetsforlag og varme taksigelser til Anya Aarenstrup og Solveig Brunholm fra centret, der har korrekturlæst og gjort manus klar.

Vi har fået støtte til udgivelsen fra Det Humanistiske Fakultet samt fra Puljen Kulturstudier – H.C. Andersen-Centret. Tak for det.

H.C. Andersen i det moderne samfund

En indledning

Anne Klara Bom, Jacob Bøggild og Johs. Nørregaard Frandsen

Nærværende bog handler om de forskelligartede måder, hvorpå H.C. Andersen i kraft af sit forfatterskab relaterer sig til det moderne samfund, sådan som vi kender det aktuelt, og sådan som kimen til det blev lagt i hans samtid. Der har endnu ikke været leveret en samlet fremstilling af, på hvor fundamental en måde H.C. Andersen er en moderne forfatter, som på mange leder så at sige lever og ånder – eller måske rettere skriver – modernitet. Denne bog er ikke helt en sådan fremstilling, for det ville kræve en hel stribe bøger.

Bogen rummer tolv artikler af forskellige forskere med interesse for Andersen i det moderne samfund, både som en forfatter, der levede i et samfund, hvis gryende modernitet han havde en mere akut fornemmelse for end nogen af sine samtidige – måske bortset fra Kierkegaard – og som en forfatter, der har omfattende betydning som kulturfænomen og diskursivt referencepunkt i vores moderne samfund, nationalt og internationalt. Bogens første seks artikler har primært fokus på Andersen i forhold til samtiden, de sidste seks primært på Andersen som kulturfænomen og referencepunkt.

Bogen starter imidlertid på ingen måde fra scratch. H.C. Andersen er faktisk ofte og på forskellig vis blevet sat i forbindelse med modernitet og modernisme. "Skyggen" er for eksempel af forskellige fortolkere blevet fremhævet som en historie, hvor danneskulturen spiller fallit, og hvor splittelsen som et udpræget moderne fænomen hersker. "Tante Tandpine" er en anden historie med en splittelsestematik, der er blevet fremhævet som moderne, og som tillige handler om de omkostninger, der hører med til at skabe stor kunst eller stor litteratur.¹ Splittelsen i visse af Andersens historier er endvidere blevet

1 Når det handler om de to nævnte historier som moderne splittelsestekster, er kapitlet

kædet sammen med hans ironi, som ikke altid alene er lun, men af og til lunefuld på en yderst moderne måde.

Det er også blevet fremhævet, at Andersen tematiserer sociale forskelle og samfundsmæssige dårligheder på en måde, som har et moderne tilsnit. For eksempel når de sociale forskelle repræsenteres og dramatiseres i skikkelse af personerne Christian og Naomi i *Kun en Spillemand*.² Man kan også pege på de sociale tragedier, der udspiller sig i eventyr og historier som "Den lille Pige med Svovlstikkerne", "Hun duede ikke" og "Hvad gamle Johanne fortalte".³

Andersens begejstring for nye opdagelser og tekniske landvindinger er ligeledes et forhold, der er blevet fremhævet som et moderne træk ved forfatterskabet. De tekniske fremskridt, der har skabt fundamentet for det moderne samfund, som vi kender det, besynger Andersen i adskillige sammenhænge. Og han plæderer for, at der netop må en ny og moderne poesi til, når denne ny og moderne virkelighed, der er ved at tage form, skal skildres kunstnerisk.⁴

Men det er ikke kun, når det gælder psykologiske, sociale og samfundsmæssige faktorer, at man har peget på moderne aspekter vedrørende Andersens forfatterskab. Også formmæssige forhold i forfatterskabet er blevet kædet sammen med modernismen og dermed det moderne.⁵ Det er blevet fremhævet, at Andersen med den form for kortprosastykker, som man finder i *Billedbog uden Billeder* og i visse af eventyrene: vindenes beretninger i "Paradisets Have" og blomsternes vignetter i "Sneedronningen", foregriber prosadigtet som den genre, Baudelaire kanoniserer som et indbegreb af modernisme gennem sine små parisiske prosadigte.⁶ Arabesken, sådan som den kommer til udtryk i Andersens forfatterskab i form af de gakkede tableauer i *Fodrei-*

"Spaltningen" i Villy Sørensens *Digtere og dæmoner* (1959) noget nær en urtekst.

- 2 Se hertil for eksempel Peer E. Sørensen: "H.C. Andersens eventyr: Mellem poesi og ironi".
- 3 Hvad Elias Bredsdorff gør i "Intentional and Non-intentional Topicalities in Andersen's Tales". Når det handler om Andersens sociale engagement, se tillige eksempelvis Johan de Mylius' "Hans Christian Andersen – on the Wave of Liberalism".
- 4 Hvilket kommenteres udførligt af Heinrich Detering i "The Phoenix Principle. Some Remarks on H.C. Andersen's Poetological Writings".
- 5 Herunder når det handler om formmæssig selvbevidsthed. For eksempel hos Jørgen Bonde Jensen: *H.C. Andersen og genrebilledet*, om "Lygtemændene ere i Byen, sagde Mosekonen", som i sin kritiske undersøgelse af sin egen tilværelse som tekst er en af de første moderne på dansk. (215)
- 6 Dette gøres gældende af både Heinrich Detering i "The Phoenix Principle. Some Remarks on H.C. Andersen's Poetological Writings" og Torben Brostrøm og Jørn Lund i *Flugten i sproget*.

se fra *Holmens Canal til Østpynten af Amager*, billedbogens omtalte prosaskitser, rejseskildringerne og visse af eventyrene og historierne, er ligeledes blevet fremhævet som en modus i forfatterskabet, der peger durk ind i den moderne litteratur.⁷

Arabesken er uløseligt forbundet med det romantiske gennembrud i Tyskland i årene op til år 1800. Dette gennembrud markerer i høj grad begyndelsen til det, man kan betegne som moderne litteratur. Det er således intet under, at Andersens afsæt i det romantiske i hans tilfælde bliver et trinbræt ind i det moderne i bred forstand.⁸ Arabesken er endvidere uløseligt forbundet med den måde, hvorpå Andersens eventyr og historier udgør et hele, hvor motiver, temaer og handlingsgang gentages, genskrives og omfortolkes, og diverse eventyr og historier derfor indgår i en uophørlig dialog.⁹ Også det er et moderne træk.

Det samme er den gennemreflekterede måde, hvorpå etablerede litterære koder og strukturer – og ikke mindst eventyrets ditto – mikses og manipuleres. Man kan også pege på, hvordan idealismen hos Andersen altid er udfordret – ironisk eller på anden vis,¹⁰ og at det i stedet er materialiteten, der trænger sig på. Det tydeligste udtryk herfor er netop tingseventyrene. Her selvstændiggør tingenes verden sig på en måde, så den af og til på grum vis afspejler den menneskelige verden.¹¹ Og denne menneskelige verden er netop en moderne verden. Det er en verden, hvor tilfældet råder, eller sagt med en mere filosofisk term, kontingensen hersker. Der er ingen højere, transcendental orden. Det samfundsmæssige centralperspektiv er så at sige ved at gå i opløsning. Det skyldes blandt andet, at social mobilitet er blevet en mulighed, og at kampene om anerkendelse derfor er blevet så meget desto mere tilspidsede. Dette moderne tema er måske det allermest prekäre og gennemgående i Andersens forfatterskab. Men her i nærværende bog handler det ikke kun om dette tema, men bredere om Andersen som mangefacetteret agent i hans eget gryende og vores senere moderne samfund.

7 Se Niels Kofoed: *Arabesken og dens æstetiske former. Prosaskitse og prosadigt*.

8 Jf. Jacob Bøggild: *Romantikens verden*, "H. C. Andersen – romantikken som afsæt og citatbank".

9 I *Svævende stasis* argumenterer Jacob Bøggild for, at det netop er arabesken som modalitet, der gør det muligt at opfatte H.C. Andersens samlede eventyr og historier som et gennemkomponeret hele.

10 Som Klaus P. Mortensen gør opmærksom på i *Tilfældets poesi. Universalpoetik*.

11 Som nyligt påpeget af Karin Sanders i *'Let's Be Human!' – on the Politics of the Inanimate*.

Jacob Bøggild indleder med "Skygger fra 'Skyggen' i H.C. Andersens eventyr og historier". Her viser han, hvordan historien "Skyggen" vidner om, at det er den hensynsløse og snarrådige, der vinder i en verden, hvor tilfældet råder, og hvor det vilkårlige – arbitrære – sprog og virkeligheden er faldet fra hinanden. Skyggens magtovertagelse fra den lærde mand i historien beror netop på en sådan dobbelt indsigt. Videre viser Bøggild, hvordan historien kaster sin skygge bagud mod andre og tidligere eventyr og historier i Andersens forfatterskab. På grund af en intratekstuel reference rammer skyggen fra "Skyggen" eventyret om "Klokken". Herved fremhæves det forhold i forfatter-skabet, at idealismen, som synes at være så programmatisk på færde i "Klokken", er udfordret. Men "Skyggen" kaster sin skygge længere bagud endnu. Den rammer også helt tidlige eventyr fra Andersens pen, nemlig "Fyrtøiet" og "Lille Claus og store Claus". Både soldaten i "Fyrtøiet" og lille Claus er lige så hensynsløse opportuniste som Skyggen, og lille Claus er en lige så dreven og snarrådig retorisk manipulator som Skyggen. Han formår på samme måde at vende en tilfældigt opstået situation til egen vinding. I denne sammenhæng fremlæser Bøggild, hvor suverænt Andersen spiller på og manipulerer med de koder og strukturer, man forbinder med folkeeventyret. Dette vidner om, at Andersens eventyrunivers udfolder sig med klar bevidsthed om at adressere og tematisere en moderne verden, hvor kontingensen hersker, lige fra den første samling med eventyr.

I "Al Theori er graa". 'Skyggen' læst i satirisk relation til Goethes *Faust*", læser Mads Sohl Jessen, som denne titel anfører, "Skyggen" som en satirisk og afgjort moderne replik til Goethes *Faust*. Sohl Jessen identificerer adskillige subtile referencer til Goethes klassiske værk i historien. Desuden kan han henvise til, at et brev fra Andersen vidner om, at han udmærket kunne goutere en parodi på Bournonvilles balletversion af *Faust*, og at hverken værk eller motiv følgelig havde sakrosankt status for ham. I "Skyggen" befinder vi os ifølge Sohl Jessen i en moderne verden, hvor det materielle og kødets lyster rangerer højere end det åndelige – en postreligiøs eller postkristen verden, hvor det sataniske er blevet ulideligt let – netop en sådan verden, som Heinrich Heine som en form for litteraturhistorisk mellemregning mellem Goethe og Andersen spåede ville opstå – og hvor det at være lærd i sig selv er en naragtig ting. Sohl Jessen demonstrerer, hvor gennemført Andersens satire er, da prinsessen kan læses som en ironisk inversion af Margrete, Skyggen som en ditto af Mefistofeles og

den lærde mand som en ditto af Faust. Og vi er i en verden, der endda er så moderne og postkristen, at man alene kan være blasfemisk på grund af uvidenhed.

Læst af Klaus Müller-Wille i "H.C. Andersens ting" befinder man sig i Andersens tingseventyr også i en yderst moderne verden. Disse eventyr er, fremhæver Müller-Wille, udtryk for, at Andersen på næsten seismografisk vis registrerede, hvad der var på færde, idet den moderne virkelighed, baseret på masseproduktion og konsumtion af varer, indfandt sig med stadigt stigende acceleration. Således havde Andersen en akut fornemmelse for, hvad der stod på spil, idet varefetichismen blev en vigtig faktor i konstitueringen af det moderne subjekt. Den måde, hvorpå subjekt og objekt, menneske og ting, konstituerer hinanden, fik en ny og prekær dimension, specielt i forhold til legetøjet og det ødelagte og kasserede objekt, som er reduceret til ren ting, da disse har et særligt – og løsrevet – forhold til sted og brug, hvilket netop er det perspektiv, der reflekteres i tingseventyrene. På den baggrund kan Müller-Wille ligefrem udnævne Andersen til at være en tingsteoretiker. Dialektikken mellem fetichering og tingsliggørelse i tingseventyrene forlener dem med en uhyggelig dimension, der ikke er uden forbindelse til seksualitet og begær, hvilket Müller-Wille kan påvise, at en samtidig illustratør af dem havde blik for. Müller-Wille kan konkludere, at der er en dialektik mellem subjektets tingsliggørelse og tingenes menneskeliggørelse på spil hos Andersen, som i realiteten afslører, at hungeren efter autenticitet og nærvær i sig selv blot er et produkt af vareøkonomien.

Ambivalens over for det moderne og moderniteten har altid været en integreret del af modernismen. I "Ambivalensens teater: H.C. Andersens 'Dryaden'" viser Jacob Bøggild, hvordan en sådan ambivalens gennemsyrrer H.C. Andersens sene historie "Dryaden". På den ene side fortæller den en besynderlig historie om en dryade, en træånd, der løsriver sig fra sit træ, selv om den kun forundes et efterfølgende liv på et halvt døgn. På den anden side er der tale om en tilsyneladende begejstret rapport fra verdensudstillingen i Paris i 1867. Men rapporten er alt andet end udelt begejstret, påviser Bøggild. Tværtom skildres et myldrende, babylonisk kaos, hvor ethvert centralperspektiv er opløst. Ambivalensen ytrer sig helt ned på de minutøse sproglige detaljers niveau. Historien om dryaden er endvidere – som også påpeget af Jørgen Dines Johansen – en art gendigtning af "Den lille Havfrue". Men Dryaden er ikke ude på at vinde hverken en prins eller

en udødelig sjæl, hun vil bare have tilfredsstillet sin skuelyst. Den transcendentale dimension, som stadig gør sig gældende i slutningen på "Den lille Havfrue", glimrer således ved sit fravær i "Dryaden". Dryaden må dø den vanskelige død i en – i hvert fald for hendes vedkommende – gudsforladt verden. I den forbindelse plæderes der for, at hun befinder sig i en tilstand af angst, som, således som den skildres, må forudsætte, at Andersen har læst og forstået Søren Kierkegaards *Begrebet Angst*. Hos Kierkegaard er angst netop en moderne tilstand, som hører hjemme i refleksionens tidsalder.

Andersens ambivalens over for moderne fænomener fremlæses ligeledes af Klaus Müller-Wille i "H.C. Andersen og den moderne populærkultur. Om kitsch og rutsjebaner i *Kun en Spillemand*". Som Müller-Wille fremhæver, er denne roman af Andersen en kritisk videreudvikling af dannelses- og kunstnerromanen, der rummer såvel samfundsanalyse som kritik. Derved indeholder den adskillige moderne træk. Motivisk tematiseres kroppen og begærets destruktivitet på en overraskende voldsom måde. Samtidig og i tråd hermed kredser romanen om de nye former for populærkultur, som er ved at bryde frem i tiden, og som rummer et subversivt potentiale. Henvisningerne til og spillet på de nye massekulturelle fænomener udfylder ifølge Müller-Wille en vigtig funktion i den ramme af æstetisk diskussion, der gennemsyrrer hele romanen. Blandt sådanne fænomener er en lille kitschet gipsfigur af Napoleon, Taschenbücher, den nye offentlige avis-kultur, Thorvaldsen som *celebrity* og den form for event- og forlystelseskultur, som Tivoli er eksponent for. Romanen vidner om, at Andersen er dybt ambivalent – frastødt og fascineret – over for sådanne masse- og populærkulturelle fænomener. Andersen drages navnlig mod det aspekt af en sådan kultur, der udgøres af en citerende, parodierende og omgestaltende konsumptionsæstetik. Og Müller-Wille viser, hvordan Andersen selv benytter en sådan æstetik i romanen, ikke mindst når det handler om brugen af mottoer. Han fremhæver i den forbindelse, at Andersen herved prøver at udnytte populærkulturens subversive potentiale for at overvinde en værk- og forfattercentreret genæstetik, som ikke længere er tidssvarende. Til slut trækker Müller-Wille en linje op til Asger Jorns modifikationer. Jorn, der selv fremhævede Andersen som en kunstner, hvis digtning bare vokser og vokser, når den bruges og manipuleres.

I "H.C. Andersen som paria på det danske litterære parnas" diskuterer Ejnar Stig Askgaard, hvorfor Andersen, selv om han uden side-

stykke er den største forfatter, Danmark har fostret, indtager en kuriøs plads i den danske kultur. Ulig andre store, danske forfattere deler han ikke disses finkulturelle status; agtelsen for H.C. Andersen er, konstaterer Askgaard, iblandet en ringeagt, der dels kommer til udtryk gennem forskellige desavouerende mytedannelser, dels gennem en udbredt negativ forestilling om forfatterens personlighed. Askgaards tese er, at H.C. Andersens paria-status ikke er et nyere fænomen, men at det blev grundlagt i digterens samtid, og at det tilligemed er et fænomen, der først og fremmest har rod i samfundets sociale hierarki, i spørgsmål der handler om rang og stand. Andersen var således selv et eksempel på, at social mobilitet var blevet en mulighed, som gik hånd i hånd med et intensiveret behov for og en intensiveret kamp om anerkendelse. Selv da han var blevet en feteteret forfatter på internationalt niveau, prøvede han ikke at dølge den fattige baggrund, han var steget op fra, og som folk i Danmark alligevel kunne huske og forbandt ham med. Ifølge Askgaard betalte han prisen derfor – og gør det på sin vis stadig, selv om samfundsstrukturen har ændret sig, siden Andersen levede.

Danskerne lever i dag i et velfærdssamfund, endda i en såkaldt "dansk model", der som bekendt gennemgår trange tider. Med finanskrisen og røde tal på bundlinjen kan man – alt efter behag og politisk kolorering – diskutere, om denne samfundsmodel er under udvikling eller afvikling. Ingen politikere plæderer imidlertid for at afvikle den – alle som én argumenterer de for, hvordan de mener, vi kan bevare den. Her skilles vandene så, men det er en anden historie. Under alle omstændigheder spiller den danske velfærdsmodel en central rolle i de følgende bidrag til bogen.

Det første af dem er Johs. Nørregaard Frandsen med "Det moderne samfund fordrer fødder. Mønsterbrud som tema i H.C. Andersens 'Lykkens Kalosker'", hvor udgangspunktet er, at det moderne velfærdssamfund ikke kun er udfordret af den aktuelle finanskrisen; globaliseringen og den dertil koblede internationale konkurrence udøver et mindst lige så stort – og stedse mere intensivt – pres. Danmark har undergået en voldsom forandring fra at være et landbrugs- og industrisamfund til at blive et videnssamfund. I et globaliseret videnssamfund som det danske eroderes traditioner, mens kravene til det enkelte individ bliver stadigt større. Sådanne krav handler om uddannelsesniveau, social mobilitet og omstillingsparathed. Individet kommer til at befinde sig i et stadigt opbrud, hvilket pånøder det et permanent identitetsar-

bejde. Det må kappe rødderne og flytte fødderne – hurtigt. Men mens opbruddet koster på den konto, der handler om identitet og rodfæstethed, så frigør det samtidig energi. Nørregaard Frandsen finder et tidligt eksempel herpå i skikkelse af netop H.C. Andersen. Andersen var det, vi i dag betegner som en mønsterbryder. Han brød op fra de fattige kår, han var født ind i, og takket være velvillige menneskers assistance begav han sig af sted på en – i forhold til sin samtid – uhørt vidtrækkende personlig og karrieremæssig rejse. Han kom imidlertid aldrig for alvor til at føle sig hjemme noget sted, og rastløsheden blev hans mest trofaste livsledsager. Opbruddet kostede, men frisatte også en enorm kreativitet og produktivitet – og et umætteligt begær efter anerkendelse. Andersen var i den grad rap på fødderne. Netop derfor finder man ofte sko og fodtøj som motiver i hans forfatterskab, foreslår Nørregaard Frandsen. Og han fremdrager "Lykkens Kalosker" som et eksempel herpå. Her handler det netop om rastløsheden og længslen efter at transcendere den plads, man nu befinder sig på, geografisk og samfundsmæssigt. Eventyret beskæftiger sig i den grad med dialektikken mellem længsel og binding, mellem fantasien om forandring og fadæsen, eller ligefrem fataliteten, når den opfyldes. Skildringen af den evige rastløshed, af begæret efter at blive lykkelig i en anden gestalt, er en af H.C. Andersens vægtigste kunstneriske bedrifter, konstaterer Nørregaard Frandsen. Det er nemlig den, der gør hans kunst så moderne, fordi den rummer mønsterbryderens uløselige eksistentielle konflikt i sig.

Herpå følger Nils Gunder Hansens "Den danske idyl og det onde, der truer. H.C. Andersens eventyr 'Sneedronningen' set i relation til forestillinger om Danmark". Gunder Hansen lægger ud med at konstatere, at H.C. Andersen ofte bruges som prædikat, når vi vil fremhæve noget, vi opfatter som eventyrligt, som en overraskende sportssejr, selv om en sådan applikation af eventyrdigteren, hvis produktion af ubetingede *happy ends* er beskedent, ret beset ikke har noget med ham at skaffe. Til gengæld har samme eventyrdigter leveret gnomiske *bon mots* såsom 'ikke at have noget tøj på' og 'at have en troldsplint i øjet'. Men, spørger Gunder Hansen, har han også leveret motiverede symboler, altså forståelses- eller fortolkningsmatricer, som ligefrem farver danskernes selvbillede, deres billede af sig selv og deres land? Spørgsmålet motiver ham til en læsning af "Sneedronningen", hvorfra udtrykket med troldsplinten jo stammer. En parafrase af handlingen understreger den manglende dramatik. Der er intet drabeligt *show-*

down, Gerda lider ingen overlast og møder ingen virkelig alvorlige udfordringer undervejs på sin *quest*. Kay sidder endda stille og forfrossen, da hun finder ham – ganske parat til at blive grædt på. De to børn modnes således uden reel modstand, ergo modnes de ifølge Gunder Hansen på en barnlig og naiv måde. Kan man her finde en art matrice for vores billede af Danmark som en yderst begrænset geografisk lokalitet, hvor der er så meget desto bedre at være? spørger han i forlængelse heraf. Er "Sneedronningen" en fortælling, hvor vi kan pejle vores forestilling om vores land som en velfærdsidyl, hvor vi har en høj grad af tillid til hinanden, hvor afstandene i enhver henseende er korte, og vi som Kay og Gerda – og især om sommeren – kan hoppe lige over til hinanden, hvis vi vil? Og finder vi samtidig i samme fortælling et spejl eller en forståelse for den form for dansk troldsplint, der ser ned på sider af det danske og gør nar af den lille nation, for eksempel når den vil føre aktivistisk udenrigspolitik? Egner Andersen sig – ikke mindst repræsenteret ved "Sneedronningen" – langt bedre som både positivt og negativt ladet spejl og matrice end eksempelvis Blixen eller Kierkegaard? Sådanne spørgsmål lader Gunder Hansen hænge i luften: samtiden anbefalet til selvprøvelse.

Troldsplinten er mindre udtalt hos Henrik Lübker i "H.C. Andersens sociale bevidsthed – et forlæg for den moderne danske velfærdsstat?" Som titlen signalerer, rykker den danske velfærdsmodel til gengæld for alvor i fokus. Lübker etablerer først en forståelse af denne model, som han funderer i K.K. Steinckes socialreform fra 1933. Det er her, grundlaget for den moderne danske velfærdsstat, som vi kender den, etableres. Lübker stiller derpå spørgsmålet, om den sociale bevidsthed, H.C. Andersen lader komme til udtryk i visse af sine eventyr og historier, kan have medvirket til at gøde jordbunden for den forståelse af samfundsmæssig retfærdighed, som ligger til grund for Steinckes reform. Lübkers svar tenderer mod et nej. Andersen er for fastlåst i et religiøst paradigme til, at han for alvor kan tænke dialektisk om samfundsmæssige uligheder. Men på den anden side anfører Lübker – især gennem sine analyser af "Hvad Fatter gør det er altid det Rigtige", "Den lille Pige med Svovlstikkerne" og "Hun duede ikke" – så formidler Andersen et budskab om, at rigdom og position ikke er garanti for menneskelighed, mens armod på den anden side på ingen måde udelukker åndelig adel og medmenneskelighed. Dog er Andersen nødt til at udstyre sine underklassefigurer med visse borgerlige dyder for at gøre dem genkendelige og potentielt sympativækkende for samme

borgerskab. Hans mission er ifølge Lübker nemlig at gøre underklassen synlig for borgerskabet og at vise, at den lider nød, samtidig med at han indskriver en appel om, at det er en moralsk forpligtelse at afhjælpe nøden. På den måde peger Andersen mere frem mod liberal filantropi end mod den egentlige danske velfærdsmodel. Men alligevel fritager Andersen ikke altid de rige for skylden for, at de fattige lider nød. Og både tematisk og form- og genremæssigt arbejder han inkluderende og anti-hierarkisk. Derved peger han ud over borgerskabet og frem mod en samfundsforståelse, der ikke længere er idealistisk funderet.

I "H.C. Andersen – en dansk drøm om velfærdssamfundet" analyserer Jakob Stougaard-Nielsen Andersens rolle i de debatter om velfærdssamfundet, der som sagt er blevet skærpede på grund af finanskrisen. At Andersen faktisk spiller en rolle, er naturligt, i og med at både han og velfærdssamfundet er vigtige pejlemærker, når det handler om forhandlinger om dansk identitet og selvforståelse. Først analyseres Lars Løkke Rasmussens grundlovstale på Rødding Højskole i 2010, hvor velfærdssamfundet italesættes som en luftig drøm, som Andersen hjælper os med at drømme. Via Andersen gøres universelle idéer og rettighedsbegreber endvidere til særligt danske fænomener. Men, påpeger Stougaard-Nielsen, Lars Løkke Rasmussens drømmerier kommer implicit til at forudsætte, at det faktisk står skidt til med lighed og tillid og diverse idealer aktuelt i dagens Danmark. Stougaard-Nielsen analyserer dernæst en diametralt modsat brug af Andersen fra neoliberalt hold. Her bliver eventyrdigteren pludselig til den store skurk, nærmere bestemt den store danske *dreambuster*. Fra Andersen har vi ifølge folk som Kenneth Mikkelsen og Helle Neergaard lært, at det tjener os bedst at blive ved jorden og ved vores læst. Hos ham er der alt for få protagonister, der belønnes for at udvise initiativ og andre entrepreneurielle egenskaber. Andersen har lært os at minimere vores drømme. Men enten Andersen på sådanne måder gøres til drømmeinspirator eller *dreambuster*, foregår det ganske løsrevet fra, hvad det egentlig er, han har skrevet. Stougaard-Nielsens sidste eksempel på, hvordan Andersen bruges som ikon i debatter om velfærdssamfundet, er den begivenhed, hvor statuen af Den lille Havfrue blev løsrevet fra sin plads ved Langelinie og efter sin lange tur til verdensudstillingen landede i Shanghai i 2010, hvor hun skulle fortælle sit "welfareytale" om det moderne danske samfunds velsignelser. Her sad hun så i det fremmede med blikket rettet mod endnu fjernere horison-

ter som et passende billede på modsætningerne og forhandlingerne mellem praktisk realitet og længselsfuld drøm.

Hos Anne Klara Bom i "H.C. Andersen: Et kulturfænomen i teori og praksis" handler det netop om brugen af Andersen som kulturelt ikon på den nationale og internationale scene. Hendes pointe er, at Andersen ikke har nogen essens, som nogen gruppe eller nation kan tage absolut ejerskab over. Andersen er tværtimod et transnationalt kulturfænomen, som til forskellig tid indlejrer sig på forskellig vis i en given kultur. Bom fremhæver, at mens der er forsket på livet løs i Andersens liv og værk, så glimrer forskning i hans rolle som kulturfænomen stort set ved sit fravær, hvilket hun vil råde bod på. Et kulturfænomen opfatter hun som en *floating signifier*, en flydende betegner, hvis betydning der kæmpes kulturelle kampe om at fiksere – hvilket aldrig kan ske på en nagelfast og endegyldig måde. Fænomenet har en evne til at manifestere sig, som var det næsten ved egen kraft, og Andersens betydning som kulturfænomen viser sig gennem den udstrakte brug af ham som diskursivt forankringspunkt i forskellige kulturer. Bom analyserer først, hvordan talemåder, der relaterer sig til bestemte af Andersens eventyr, i dansk sammenhæng bruges, når personer, der ser sig som repræsentanter for folket og det folkelige, vil kritisere, hvem de opfatter som magteliten. I den forbindelse kan der sagtens ske det, at pointen i et eventyr som "Klods Hans" drejes 180 grader. Dernæst analyserer hun, hvordan den kulturelle brug af Andersen i samfundskritiske diskurser har ændret sig over tid i et nuværende og et tidligere kommunistisk samfund, henholdsvis det kinesiske og det russiske. Under kulturrevolutionen i Kina var Andersen eksempelvis en af de få europæiske forfattere, der ikke blev forbudt, men til gengæld blev hans eventyr kraftigt redigerede, så de kunne læses som rendyrket kapitalismekritik. I dagens kinesiske kultur har Andersen en helt anden diskursiv betydning som livsvejleder for alle aldersgrupper.

Anne-Marie Mai runder af med den passende titel "The Never-Ending Andersen: Om velfærdstematik i nutidige genfortællinger af H.C. Andersens eventyr". Mai slår fast med syvtommersøm, at Andersen som ikon og forfatter er moderne, ja ligefrem en kombination af en moderne inkarnation af den amerikanske drøm og en mediebevidst postmodernist. I den modernitet som han både foregreb og er en del af, cirkulerer hans fortællinger og den eventyrliggjorte fortælling om hans liv på utallige måder. Mai fremdrager to eksempler på en sådan cirkulation. Det første handler om en kamp om at bevare elementer af

det velfærdssamfund, der som sagt er udfordret af tidens konjunkturer og presset fra globaliseringen i skøn forening og forbundethed. En gruppe fynske borgere fra landsbyen Veflinge gik til kamp mod lokalpolitikernes planer om skolelukninger. Som led i denne kamp blev der lavet en film om livet i Veflinge, der indledes med de bekendte ord "Der var saa dejligt ude paa Landet". Til gengæld ender filmen ikke med en smuk hvid svane, men med opsendelse af en mængde kulørte balloner. Men "Den grimme Ælling" er den underliggende fortælling bag hele filmens forløb. Mais andet eksempel er to bind med moderne danske forfatteres genfortællinger af eventyr og historier af Andersen, der udkom som led i fejringen i 2005. Mange af disse fortællinger handler om livets af og til haltende gang i velfærdssamfundet. Om det oversete barn, om forskydninger i magtbalancen mellem kønnene, om de ældre, som er blevet til en byrde, om kunstneren på tålt ophold eller som blind passager i velfærdsvoغن, altså i bred forstand om den moderne familie og de moderne institutioner. Andersen kan danne afsæt for det hele og tillige for sprælske sproglige eksperimenter. Det er dog ikke altid, resultatet er helt vellykket, æstetisk set, hvilket hænger sammen med, at forlægget – som i tilfældet med "Den lille Pige med Svovlstikkerne" – kan være for stærkt. Nuvel, det endte ikke haltende, men lykkeligt i Veflinge. Skolen blev reddet, og Andersen, ja han vil, garanterer Mai, og Asger Jorn ville erklære sig enig, fortsætte med at cirkulere som et never-ending eventyr.

God læselyst.